

dr hab. Agnieszka Gasz
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Humanistyczny
Instytut Językoznawstwa

**Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Anny Rudyk
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych
w dyscyplinie: językoznawstwo**

Wstęp

W związku z decyzją o powołaniu mnie przez Radę Naukową Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego w charakterze recenzenta dorobku naukowego dr Anny Rudyk na podstawie analizy dostarczonej mi dokumentacji w kolejnych ustępach przedstawiam szczegółową opinię dotyczącą działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej kandydatki do stopnia doktora habilitowanego.

1. Przebieg pracy zawodowej

Anna Rudyk ukończyła studia magisterskie w zakresie filologii rosyjskiej o specjalności nauczycielskiej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2007 roku. Pracę magisterską (napisaną pod kierunkiem prof. Zofii Czapigi) poświęciła analizie polskich i rosyjskich zdań jednoczłonowych w strukturze dialogu. Stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie: językoznawstwo uzyskała w roku 2012 na podstawie rozprawy pt. *Subiekt semantyczny w rosyjskich zdaniach z predykatywami modalnymi i wartościującymi w konfrontacji z językiem polskim* (napisanej pod opieką promotorską prof. Zofii Czapigi). Od 2012 roku pracuje w Zakładzie Językoznawstwa Porównawczego, w Katedrze Rusycystyki Uniwersytetu Rzeszowskiego na stanowisku adiunkta.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie wynikające z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.) we wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego dr Anna Rudyk wskazała monografię autorską pt. *Zwroty adresatywne w języku polskim i rosyjskim* (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2021, ss. 254).

Przechodząc do oceny przedłożonej do zaopiniowania rozprawy habilitacyjnej, wyjdę od omówienia konstrukcji pracy i charakterystyki zawartości rozdziałów. Zasadnicza struktura

monografii obejmuje: wstęp, dwie główne części (rozdział teoretyczny i analityczny) oraz zakończenie. Osobną partię tekstu stanowi podsumowanie (wyodrębnione po rozdziale badawczym przed zakończeniem). Oprócz tego publikacja zawiera spis wykorzystanych źródeł materiałowych, bibliografię przedmiotową, a także wykazy skrótów, tabel i schematów oraz streszczenie w języku rosyjskim i angielskim.

We wstępie zostały zarysowane główne założenia metodologiczne. Przedmiot badania to zwroty adresatywne rozpatrywane w aspekcie porównawczym (polsko-rosyjskim). Praca ma charakter materiałowy. Jako materiał źródłowy zostały wykorzystane przykłady użycia zwrotów adresatywnych, które pozyskano z tekstów współczesnej polskiej prozy obyczajowej i jej przekładów na język rosyjski. Dane podejście autorka motywuje dążeniem do zgromadzenia korpusu wypowiedzi możliwie najbliższych współczesnemu językowi mówionemu. Podstawową jednostką analizy lingwistycznej jest dwutekst (czyli tekst oryginału i przekładu rozpatrywane łącznie). Badanie przebiega jednokierunkowo – za tekst wyjściowy został wybrany tekst polskojęzyczny. Wśród metod opisu zastosowanych do zgromadzonego materiału wymieniono: interpretację pragmatyczną, budowanie eksplikacji semantycznych znanych m.in. z prac A. Wierzbickiej, introspekcję oraz dekonstrukcję (s. 12-14).

Rozdział pierwszy pt. *Zwrot adresatywny w świetle badań językoznawczych* zawiera przegląd wybranych opracowań lingwistycznych dotyczących zwrotów adresatywnych. W charakterystyce stanu badań przywołano w związku tym klasyfikację form nominalnych przeprowadzoną przez E. Tomiczka oraz typologię nazw adresata w ujęciu A.W. Połonskiego. Autorka zarazem uściśliła, że przedmiotem analizy będą wyłącznie zwroty adresatywne niezintegrowane składniowo (według terminologii Tomiczka). W tej części pracy została również przeprowadzona próba uporządkowania kluczowych w świetle podjętych badań terminów językoznawczych.

Rozdział badawczy pt. *Zwroty adresatywne w języku polskim w konfrontacji przekładowej z językiem rosyjskim* składa się z czterech podrozdziałów poświęconych analizie poszczególnych grup zwrotów adresatywnych. Pierwsza z nich obejmuje zwroty adresatywne wyrażone terminami pokrewieństwa. W obrębie grupy drugiej zostały rozpatrzone antroponimy (imiona, nazwiska, przezwiska) stosowane w funkcji zwrotów adresatywnych. Do trzeciej grupy zostały z kolei zakwalifikowane inne nazwy osób używane w roli zwrotów adresatywnych (wyrazy o znaczeniu ogólnym, a także tytuły i stopnie naukowe oraz zawodowe). W ostatniej grupie zostały przeanalizowane ekspresywne zwroty adresatywne, które stanowią dosyć zróżnicowany zbiór (zarówno pod względem ilościowym, jak i znaczeniowym).

Kolejny element struktury kompozycyjnej ocenianej monografii stanowi podsumowanie. W tabeli 9. w kolejności alfabetycznej ujęto wszystkie wybrane z polskich tekstów apelatywne zwroty adresatywne wraz z ich rosyjskimi ekwiwalentami przekładowymi. Dodatek ten obejmuje ponadto krótki odautorski komentarz, który uzupełniają kolejne zestawienia tabelaryczne i schematy dotyczące wybranych prawidłowości zaobserwowanych w trakcie analizy materiału badawczego.

Zakończenie zawiera syntetyczne podsumowanie wniosków wypływających z przeprowadzonej analizy porównawczej. W wykazie źródeł materiału badawczego odnotowano dziewiętnaście pozycji książkowych w języku polskim wraz z ich przekładami na język rosyjski. Bibliografia przedmiotowa liczy sto osiemdziesiąt siedem pozycji (z czego czterdzieści siedem stanowią opracowania naukowe w języku rosyjskim). W spisie wykorzystanej literatury naukowej figurują ponadto dwie prace angielskojęzyczne i jedna praca napisana w języku francuskim.

Otwierając dyskusję nad rozprawą habilitacyjną dr Anny Rudyk, należy stwierdzić, że podjęta przez nią próba opisu zwrotów adresatywnych w ujęciu polsko-rosyjskim jest niewątpliwie ważnym, potrzebnym i wyczekiwany wśród rusycystów przedsięwzięciem naukowym. Ze względu na oczywiste ograniczenia formalne nie sposób odnotować w recenzji wszystkich spostrzeżeń, jakie nasuwają się w trakcie lektury książki. Recenzent stoi więc przed koniecznością wyboru najbardziej istotnych z punktu widzenia realizacji zakładanego celu pracy kwestii, do których zamierza się odnieść. Wspólne rozważanie określonych problemów badawczych na kanwie opublikowanej już pracy ma wymiar *stricte* teoretyczny i sprowadza się do wskazania innych możliwości ujęcia danego zagadnienia lub drogi jego rozwiązania w praktyce. Rzecz jasna, ograniczanie się w tym wypadku do sformułowania pytania: *Dlaczego (tak a tak)?* bez wskazania propozycji alternatywnych rozwiązań w żaden sposób nie przyczyni się do zgłębienia istoty zagadnienia. W związku z tym wybrane rozwiązania przyjęte w ocenianej publikacji będą się starała rozpatrywać głównie przez pryzmat efektywności, zastanawiając się, czy wdrożenie innych koncepcji opisu nie wpłynęłoby bardziej korzystnie na otrzymane wyniki.

Podczas rekonstrukcji zawartości merytorycznej pracy badawczej eksponuje się jej przedmiot i aspekt, jak również cel i metodę. Przedłożoną mi do zaopiniowania monografię sytuuję w obszarze sublingwistyki, na gruncie pragmatyki opisującej użycie języka, czyli relacje, które wiążą nadawców i odbiorców znaków. Przy czym pragmatyka jako nauka o uzusie (użyciu) zakłada semantykę (znaczenie), a semantyka – gramatykę (budowę). Ze względu na aspekt temporalny i lokatywny podjęte badanie ma wymiar synchroniczny

i globalny: dotyczy bowiem obecnego stanu języka i opisuje więcej niż jeden język. Anna Rudyk odwołuje się w swojej monografii do założeń dwóch lingwistycznych programów badawczych. Odnosi się do nich nawiązujący do tradycji systemowej strukturalizm (s. 7) oraz rozwijający się w tradycji postsystemowej komunikacjonizm (z teorią aktów mowy, s. 226). Przedmiot badania stanowią tu wybrane wyrażenia językowe używane w funkcji zwrotu do adresata. Perspektywa oglądu analizowanych zwrotów adresatywnych przyjmuje charakter konfrontatywny (polsko-rosyjski). Badanie sprowadza się do wyodrębnienia z tekstów polskojęzycznych korpusu wyrażen pełniących funkcję zwrotu adresatywnego w celu sporządzenia ich kontrastywnego opisu na podstawie porównania z rosyjskimi ekwiwalentami przekładowymi. Metoda wykorzystana do opisu materiału badawczego obejmowała więc dwa zasadnicze etapy: rejestrację rozpatrywanych wyrażen w tekstach oryginału i przekładu, a następnie interpretację otrzymanej próbki materiału językowego według przyjętych kryteriów podziału (s. 38).

Stanowisko autorki w sprawie wyboru do analizy dwutekstów literackich zostało uzasadnione na wstępie w sposób jasny i wystarczający. Nie ulega wątpliwości, że w badaniach konfrontatywnych wykorzystanie faktów przekładów jest sprawdzoną metodą pozyskiwania materiału językowego. System i tekst wzajemnie warunkują swoje istnienie – system realizuje się w tekstach, a teksty ujawniają system. W przekładzie mamy do czynienia z porównaniem funkcjonowania dwóch języków. Języki podlegają konfrontacji w tekście przekładu nie bezpośrednio (jako dwa względnie stabilne systemy), lecz pośrednio (jako przyrównywane do siebie sposoby korzystania z nich w procesie komunikacji).

W mojej ocenie wykład założeń metodologicznych uwidacznia jednak pewną dysproporcję w nadmiernym skupianiu uwagi na problemach przekładu (zob. szczegółowy opis pojęć ekwiwalencji i adekwatności) kosztem dość pobieżnego uzasadnienia wyboru metod analizy lingwistycznej. Przykładowo, we wstępie odnajdujemy wyraźną deklarację o wykorzystaniu formuł eksplikacji wypracowanych przez A. Wierzbicką. Część materiałowa pracy rzeczywiście dostarcza wielu przykładów oryginalnych autorskich eksplikacji analizowanych wyrażen (por. *dziecko*, s. 61, *panna*, s. 144). Zdecydowanie bardziej przypominają one jednak formuły znane z prac N. Formanowskiej (por. s. 30) niż eksplikacje z użyciem naturalnego metajęzyka semantycznego A. Wierzbickiej. Ujawnia się więc tutaj pewien dysonans metodologiczny, którego można było uniknąć poprzez dookreślenie trybu i konwencji budowania formuł eksplikacyjnych z odwołaniem się (w przypisie) do konkretnych opracowań wybranego badacza lub wybranych badaczy. Skoro zatem na wstępie pojawiło się nazwisko A. Wierzbickiej, to w świetle rozważanej w ramach danej monografii problematyki można by

się było spodziewać, że zostanie przywołana któraś z jej prac, np. artykuł poświęcony analizie zwrotów adresatywnych z zastosowaniem NMS – *Making sense of terms of address in European languages through the Natural Semantic Metalanguage (NSM)* („Intercultural Pragmatics” 2016), oraz że właśnie „w tym duchu” zgodnie z zapowiedzią będą w trakcie opisu materiału badawczego budowane formuły eksplikacyjne.

We wstępie dosyć wyraźnie zostało ponadto wyartykułowane założenie, że celem badania nie jest ocena warsztatu tłumacza, lecz analiza zastosowanych rozwiązań translatorskich pod kątem wykrywania podobieństw i różnic międzyjęzycznych (s. 13). Niemniej jednak można spostrzec, że w toku analizy pojawiają się pewne elementy jakościowej oceny przekładu. Można to zaobserwować na przykładzie następującej pary zwrotów: *panie Julku / nan Юpek*. Autorka wnikliwie rozważa tu przyczyny powstałej niespójności (błąd tłumacza lub niedopatrzenie korektora), dochodząc do wniosku, że w wypadku postaci epizodycznej niezgodność ta nie wywiera istotnego wpływu na treść czy jakość przekładu (s. 108). Jak już powiedziano, cel pracy nie zakłada analizy technik tłumaczenia zwrotów adresatywnych wraz z oceną zastosowanych rozwiązań translatorskich. Dlatego na mocy przyjętego przez autorkę założenia przytoczony przykład i jego analiza wykracza poza wyznaczony zakres badania. Ponadto dane zwroty trudno zakwalifikować jako trafną ilustrację jakichś istotnych prawidłowości czy różnic systemowych zaobserwowanych między porównywanymi językami. Zwłaszcza że tego rodzaju problemy w odniesieniu do rozpatrywanej grupy zwrotów adresatywnych (*pan / pani* + zdrobniała forma imienia) w bardzo czytelny sposób zostały już omówione wcześniej (s. 106-107).

Pozostając w obszarze zagadnień dotyczących przekładu, w kontekście niniejszej rozprawy nasuwa się jeszcze jedna ważna kwestia. Otóż autorka zdecydowała się na prowadzenie badania jednokierunkowo, tzn. do analizy wykorzystuje się wyłącznie rosyjskie tłumaczenia polskich tekstów. Z kolei komplementarna zmiana kierunku wektora, czyli wykorzystanie tłumaczeń współczesnych rosyjskich powieści obyczajowych na język polski, pozwoliłoby wnieść do analizy porównawczej wiele istotnych spostrzeżeń. Taka procedura weryfikacyjna okazuje się szczególnie przydatna w charakterystyce polskich odpowiedników rosyjskich zwrotów adresatywnych o strukturze: imię + patronimik (por. s. 115-118). Autorka bowiem poddaje w wątpliwość przykłady użycia w polskim tekście żeńskiego patronimu w wołacza (*Julio Stanislawowno*, s. 117), podczas gdy w praktyce translatorskiej obserwuje się w podobnych wypadkach użycie zarówno formy mianownika, jak i wołacza. Ilustrują to następujące przykłady wybrane z polskich tłumaczeń powieści D. Doncowej:

– *Оксана Степановна, скорей...* (Д. Донцова: *Спят усталые игрушки*)

- *Oksano Stiepanowna, szybko!* (*Śpij, kochanie*, przeł. E. Niepokólczycka)
- *Дарья Ивановна, – завонила Люся...* (Д. Донцова: *Маникюр для покойника*)
- *Dario Iwanowno!* – *krzyczała.* (*Manikiur dla nieboszczyka*, przeł. D. Blank).

Wypada zauważyć, że polski odbiorca, nieznający języka rosyjskiego oraz realiów rosyjskich, może zidentyfikować zwrot, w którym imię występuje w wołaczu, a patronimik w mianowniku, jako nazwisko, a nie imię odojcowskie. Przy opisie funkcjonowania podobnych zwrotów adresatywnych rosyjskiego pochodzenia w polszczyźnie bardziej zasadne i naturalne wydaje się więc rozpatrywanie tekstów tłumaczonych z języka rosyjskiego na język polski. Przy takim ujęciu (opartym na twardych danych) nie powstaje bowiem sygnalizowany przez autorkę problem stylizacji mowy bohatera (np. Rosjanina mówiącego po polsku), a także stawiania hipotez na temat tego, czy hiperpoprawność omawianych form była w tym wypadku zamierzona przez samą pisarkę, czy też była skutkiem korekty podczas opracowania redakcyjnego tekstu. W związku z omawianymi wyżej zagadnieniami dotyczącymi przekładu zwrotów adresatywnych nasuwa mi się jeszcze jedno spostrzeżenie, mianowicie w opisach bibliograficznych badanych powieści dobrze by było również uwzględnić nazwiska tłumaczy.

Kolejną kwestią, która z pewnością zasługuje na baczniejszą uwagę, jest polska i rosyjska terminologia lingwistyczna dotycząca wyrażen, którymi posługuje się mówiący w celu wskazania odbiorcy, do którego się zwraca. W części teoretycznej pracy można zauważyć pewną próbę jej uporządkowania (s. 27-29). Jako pierwsze zostały wymienione ważniejsze pojęcia stosowane na gruncie polskim (por. *zwroty adresatywne, formy / formuły adresatywne, adresatywy, sposoby zwracania się do drugich, tytułatura, formy honoryfikatywne*). Zostały one jednak wyliczone bez podania definicji czy szerszej analizy zakresów tych terminów. Można się przy tej okazji zastanawiać, czy każda forma adresatywna jest zarazem honoryfikatywna, por. *?Adamie, ... = panie Adamie, ...*. Co ciekawe, z jednej strony autorka deklaruje wymienne stosowanie określeń *zwrot adresatywny* i *forma adresatywna* rozumianych jako elementy niezintegrowane składniowo, używane przez nadawcę w celu wskazania odbiorcy (s. 37), które odpowiadają rosyjskiemu terminowi *обращение*. Z drugiej jednak strony można zauważyć, że równie często używa też ona w swojej pracy określenia *wokatyw* (s. 33, 42, 43, 73, 74, 82, 138 i in.). Trzeba zarazem odnotować, że w przywołanym zestawieniu pojęć nie uwzględniono dość mocno zakorzenionego przez tradycję terminu *apostrofa* (w sensie lingwistycznym) – część zdania wyrażona wołaczem, np. *Janku / Janek, podaj mi to pióro*, gr. *apostrophē* ‘odwrócenie, zwrot’ (EJO pod red. K. Polańskiego). Stosowana w tym zakresie terminologia wyraźnie ujawnia, że podjęte w pracy zagadnienie to problem badawczy rozpatrywany zarówno z punktu widzenia składni, jak i pragmatyki aktu komunikacji (co uwypuklają poszczególne terminy).

Obie te perspektywy są w zasadzie nieodłączne, nakładają się na siebie, co znajduje odzwierciedlenie w omawianej publikacji.

W nawiązaniu do sygnalizowanych wyżej kwestii uwidacznia się jednak pod tym względem pewien niedobór w podjęciu próby syntetycznego przybliżenia problemu opisu zwrotów do adresata w świetle różnych modeli składniowych. W pracy odnajdujemy dosyć wyraźne nawiązania terminologiczne zarówno do składni tradycyjnej (orzecznik przy łączniku zerowym, s. 176), jak i semantycznej (aktant, predykat, s. 73, 224). Autorka wprawnie wykorzystuje w analizie materiału aparat pojęciowy gramatyki tradycyjnej. W toku narracji pewne wątpliwości może natomiast wzbudzać użycie terminologii z zakresu składni semantycznej. Jako przykład można tu przywołać opinię, że główną cechą semantyczną leksemów w rodzaju *kochanie* jest adresatywność, dlatego nie występują one w roli aktanta i predykatu (s. 228). Z. Topolińska w artykule pt. *Vocativus – kategoria gramatyczna* (1973) publicznie upominała się o jego prawa do baczniejszej uwagi gramatyków. Swoją koncepcję rozwinęła w artykule: *Semantyczny paradygmat kategorii przypadku i jego wykładniki formalne (z perspektywy języków polskiego i macedońskiego)* („Linguistica Copernicana” 2020). Według Topolińskiej konstrukcja wokatywna jest samodzielną propozycją konstytuowaną przez semantyczny komponent apelu (wbudowany w samą konstrukcję) z odbiorcą apelu w funkcji argumentu. Lingwistka wyróżniła trzy podstawowe funkcjonalno-strukturalne warianty frazy wokatywnej: apel właściwy (zwrócenie uwagi adresata lub przywołanie), apel konwencjonalny (podtrzymanie bezpośredniego kontaktu z adresatem) oraz apel predykatywny (swego rodzaju metaforyczna inwokacja z odpowiednim nacechowaniem ekspresywnym – pozytywnym lub pejoratywnym). Zgodnie z tym ujęciem zwrot *Kochanie moje!*, który wyprowadzono z: *[Ty] jesteś moje kochanie!*, stanowi realizację apelu predykatywnego.

W rozważaniu składniowych aspektów opisu zwrotów adresatywnych warta uwzględnienia byłaby również, jak sądzę, książka M. Wiśniewskiego: *Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzi niezdaniowych* (1994), w której przeprowadzono charakterystykę wypowiedzi wołaczowych rozumianych jako niezależne od kontekstu całości syntaktyczne. Podejście to różni się od poglądu Saloniego i Świdzińskiego, którzy stoją na stanowisku, że pewne formy wołaczowe są dwustronnie powiązane akomodacyjnie z czasownikiem występującym w kontekście. Dlatego nie są one odrębnymi niezdaniowymi całościami syntaktycznymi, lecz składnikami zdań prostych konstytuowanych przez drugoosobowe formy czasowników.

Zalecanym dopełnieniem strukturalnego i semantycznego ujęcia składniowego byłoby również uwzględnienie w opisie wokatywów optyki kognitywnej. Uważam, że na istotę rozważanych w pracy zagadnień wiele światła mogłoby rzucić zastosowanie mechanizmu profilowania w zakresie potwierdzenia statusu adresata lub przykucia jego uwagi (np. R. Langacker 2009).

Jeśli chodzi o *Podsumowanie*, jest to bez wątpienia cenny i rzetelnie opracowany dodatek uzupełniający właściwą analizę lingwistyczną. Rejestr ten zgodnie z przyjętym założeniem rzeczywiście odzwierciedla współczesny język mówiony. Występują w nim nowe wyrazy zapożyczone z języka angielskiego (stosowane głównie przez użytkowników młodszych pokoleń polszczyzny), np. *bejbi / baby, sister / cecmpuuu* itp. Oprócz tego odnotowano tu dosyć enigmatyczną formę wokatywu *szatsu / uamcu*, która na pierwszy rzut oka może wywoływać skojarzenia z językiem japońskim. Na podstawie wąskiego kontekstu użycia: *Szatsu, gdzie są nożyczki?* (s. 216) trudno bowiem wywnioskować, do kogo ten zwrot jest skierowany. Dopiero po dotarciu do tekstu powieści okazuje się, że bohaterka zwraca się w ten sposób do swego męża – Niemca, a to z kolei naprowadza na trop niemieckiego pieszczotliwego określenia *Schatz* ‘skarbie’. Rosyjski ekwiwalent pochodzi natomiast od pokrewnego wyrazu – *Schatzi* ‘skarbeczku’. Wydaje się jednak, że spolszczona forma *szatsu* nie jest raczej powszechna w użyciu. NKJP nie podaje żadnych kontekstów jej użycia. Rozpatrywanego wyrażenia (w odróżnieniu, na przykład, od ang. *baby*) nie rejestruje też *Słownik polszczyzny potocznej* M Czeszewskiego. W związku z tym należałoby je zakwalifikować jako okazjonalizm bądź neologizm autorski w stylizacji języka „familijnego”. Trzeba zarazem zauważyć, że w prezentowanym zestawieniu pojawił się również wyraz przestarzały – *wisus*. NKJP poświadcza zaledwie jeden przykład użycia tego leksemu w formie wołacza i cztery w formie mianownika. Można wobec tego przypuszczać, że dany zwrot występuje tu jako wykładnik literackiej stylizacji mowy bohatera. Zatem skoro już zdecydowano się na umieszczenie w tej części odautorskiego komentarza, wskazana byłaby też krótka przeglądowa charakterystyka wprowadzająca prezentowane zasoby leksykalne, uwzględniająca sferę i częstotliwość występowania czy też zasięg użycia zebranych wyrazów. Tego rodzaju uściślenie byłoby z kolei szczególnie pożądane w wypadku ekspresywnego zwrotu adresatywnego: *Idźże, pieronie!* Nie jest to z pewnością wyraz o zasięgu ogólnopolskim. Słowniki ogólne kwalifikują go jako regionalizm śląski, wielkopolski, krakowski (SJPD, USJP). NKJP poświadcza trzynaście przykładów użycia w wołaczu (oraz dwadzieścia cztery użycia w mianowniku). Dla porównania: popularne w polszczyźnie ogólnej wyzwiszko *cholero* wystąpiło w zasobach korpusu aż siedemdziesiąt razy. Forma mianownika (*cholera*) pojawiła

się natomiast w ponad czterystu siedemdziesięciu kontekstach. Z punktu widzenia pragmatyki aktu komunikacji istotne byłoby również doprecyzowanie niektórych parametrów w zakresie charakterystyki socjolingwistycznej, tzn. kto jest nadawcą oraz adresatem danego zwrotu. Czy jest nim rdzenny Ślązak, który paralelnie posługuje się etnolektem śląskim (Hentschel, Fekete, Tambor 2019)? Por. śląskie brzmienie z „pochylnym” o: *Idźysz / bier sie, pierōnie!* Czy może jest nim mieszkaniec innego regionu kraju? Po samym zapisie rozpatrywanego przykładu bez znajomości szerszego kontekstu użycia trudno to jednoznacznie określić. A może jest to kolejny przykład stylizacji (w tym wypadku: regionalnej) mowy bohatera? Szerzej o znaczeniu, użyciu i pochodzeniu słowa *pieron* pisze J. Tambor: *Mowa Górnoszlązaków i ich świadomość językowa i etniczna* (2008) oraz A. Bronder: „*Pierońsko pieroński pieronie!*” *Słów kilka o „boskim” pochodzeniu i „ludzkim” użyciu leksemu „pieron”* (2016).

Jak widać, lektura tego spisu dostarcza wielu ciekawych obserwacji lingwistycznych. Moim zdaniem, materiał ten ma duży potencjał i jego opracowanie zdecydowanie wzbogaciłoby omawianą publikację. Dotyczy to w szczególności używanych w funkcji wyzwisk licznych wyrażen ekspresywnych zamieszczonych w indeksie. Mogły one zostać z powodzeniem w nieco szerszym zakresie scharakteryzowane w ramach podrozdziału 2.4. Do ich opisu można było wykorzystać koncepcję agresywnych gier komunikacyjnych zaproponowaną przez K. Ożoga: *Agresywne gry komunikacyjne między tobą a mną* („*Studia Slavica*” 2019). Myślę, że w świetle ciągle aktualnych problemów dotyczących mowy nienawiści, autorka mogłaby dojść do interesujących wniosków porównawczych, analizując znaczenia i funkcje zwrotów adresatywnych w domenie agresywnych strategii komunikacyjnych typu: „jesteś głupi” (*kretynie / uduom*), „jesteś rzeczą” (*pomyjo jedna / nasqudnyk*), „jesteś brudny” (*gnojku / conja*), „jesteś zwierzęciem” (*bydlaku / skomuna*) itd. Z kolei odautorski komentarz zamieszczony w podsumowaniu obok wyekscerpowanego z tekstów korpusu nazw pospolitych używanych w funkcji zwrotów adresatywnych można by uwzględnić w zakończeniu.

Trzeba również podkreślić, że odbiór omawianych w pracy treści ułatwiają i uzupełniają zarazem liczne zestawienia w postaci tabel i schematów, które opracowano z dużą starannością (por. s. 81, 100, 129, 158-159). Niewątpliwie stanowią one przejrzystą ilustrację analizowanych zagadnień. Z drugiej strony można mieć jednak pewien niedosyt w zakresie prezentowania w monografii danych liczbowych. Mam tutaj na uwadze uwzględnienie orientacyjnej dla czytelnika statystyki liczbowej dotyczącej materiału badawczego (tzn. ile zwrotów w obrębie poszczególnych grup zostało poddanych analizie; ile przykładów obejmuje korpus wołaczowych form apelatywnych wyodrębniony w załączniku, a ile spośród nich

zaprezentowano w części analitycznej pracy). Przedstawienie takiej pogładowej charakterystyki dostarcza istotnej informacji o wielkości próbki materiału (zarówno zgromadzonego, jak i poddanego analizie). Nie sposób przy tej okazji nie zwrócić uwagi na fakt, że w swoich artykułach habilitantka sporządzała bardzo skrupulatne zestawienia liczbowe prezentowane w tabelach (por. m.in.: *Обращение в эмпирические диалога...*, *Обращение в переводе...*, *Rosyjskie odpowiedniki tekstowe polskich afektonimów*).

Biorąc pod uwagę dobór najnowszej literatury przedmiotu dotyczącej zwrotów adresatywnych, należy zaznaczyć, że pozycją niewątpliwie zasługującą na uwzględnienie w bibliografii opiniowanej monografii jest książka G. Olchowej pt. *System adresatywny języka polskiego i słowackiego na początku XXI wieku* (2018). Opis materiału polskiego i słowackiego autorka ta również oparła na klasycznym podziale E. Tomiczka. W socjolingwistycznej analizie porównywanych systemów adresatywnych przyjęła ona jednak szerszą perspektywę oglądu, rozpatrując zarówno formy nominalne, jak i pronominalne. Nawiązania do tej pozycji zabrakło w rozprawie.

Niezależnie od wskazanych wyżej punktów dyskusyjnych (stanowiących nieodłączny element rzetelnej wymiany poglądów naukowych) monografię Anny Rudyk oceniam pozytywnie. Zrealizowane przez nią zadanie badawcze oparte na kompetentnie opracowanej podstawie materiałowej w znacznym stopniu porządkuje stan wiedzy nad zwrotami adresatywnymi w języku polskim i rosyjskim. Oceniana publikacja posiada zarazem wysokie walory aplikacyjne i z pewnością przysłuży się jako wartościowe źródło do wykorzystania w praktyce dydaktycznej i translatorskiej.

3. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

W działalności naukowo-badawczej dr Anny Rudyk można wyodrębnić trzy podstawowe nurty: semantyczno-składniowy, przekładoznawczy oraz pragmatyczny. W ich obrębie sytuują się poszczególne cykle publikacji (artykułów naukowych) poświęconych opisowi predykatywów modalnych i wartościujących, leksykalnych wykładników emocji i uczuć, problemom przekładu predykatywów, a także analizie wybranych czasowników performatywnych oraz zwrotów adresatywnych. Publikacje te ukazywały się w monografiach zbiorowych, tomach pokonferencyjnych oraz krajowych i zagranicznych czasopiśmie naukowych („Acta Polono-Ruthenica”, „Przegląd Rusycystyczny”, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica Rossica”, „Studia Rossica Posnaniensia”, „Rossica Olomucensia”, „Studia Russica”). Opracowania te stanowią dopełnienie eksploracji

badawczych prowadzonych we wskazanych wyżej głównych obszarach zainteresowań. Dwadzieścia prac (piętnaście rozdziałów w monografiach zbiorowych i pięć artykułów w czasopiśmie naukowych) zostało opublikowanych przed uzyskaniem stopnia doktora. Od uzyskania stopnia doktora habilitantka opublikowała ogółem czterdzieści cztery prace (dwadzieścia cztery rozdziały w monografiach i dwadzieścia artykułów w czasopiśmie). Autorka publikuje głównie w języku polskim i rosyjskim. W swoim dorobku posiada również jeden artykuł opublikowany w języku angielskim, co jest szczególnie istotne w zwiększaniu widzialności naukowej w zakresie prowadzonych prac badawczych. Należy również odnotować fakt, że wyniki badań nad problemami opisu subiektywności zostały opublikowane w monografii podoktorskiej pt. *Subiekt semantyczny w zdaniach z predykatywami modalnymi i wartościującymi. Konfrontacja rosyjsko-polska* (2013). Jest to dla rodzimej rusycystyki pozycja bardzo wartościowa zarówno pod względem teoretycznym, jak i praktycznym, utrzymana na wysokim poziomie dyscypliny metodologicznej. Przywołane dane statystyczne dowodzą, że przyrost ilościowy publikacji autorki w okresie od uzyskania stopnia doktora jest znaczny.

Działalność naukowo-badawcza dr Anny Rudyk w okresie podlegającym ocenie nie ograniczała się wyłącznie do ogłaszania drukiem rezultatów prowadzonych przez nią badań. Za istotną składową pracy badawczej habilitantki należy również uznać czynny udział w konferencjach naukowych. W okresie od uzyskania stopnia doktora wzięła ona udział w dziewiętnastu krajowych konferencjach tematycznych o zasięgu międzynarodowym (Rzeszów, Szczecin, Gdańsk, Olsztyn, Lublin, Sosnowiec) oraz w siedmiu konferencjach rusycystycznych organizowanych przez ośrodki zagraniczne (Rosja, Czechy, Węgry, Hiszpania). Przed uzyskaniem stopnia doktora Anna Rudyk prowadziła na tym polu również aktywną działalność, uczestnicząc w czternastu konferencjach naukowych w kraju (Rzeszów, Jarosław, Szczecin, Częstochowa, Wrocław, Zielona Góra) oraz jednej za granicą (Łotwa). Prezentowanie wyników prowadzonych przez habilitantkę analiz na forum krajowym i międzynarodowym (wygłaszanych zarówno w języku polskim, jak i rosyjskim) jest wyrazem jej pełnego zaangażowania w pracę naukową oraz dążenia do rozwijania własnych kompetencji w tym zakresie. Jedynie taka (zarazem niezwykle wymagająca) forma aktywności naukowej pozwala na bezpośrednią wymianę poglądów i doświadczeń, a także sprzyja nawiązywaniu współpracy z innymi badaczami i ośrodkami.

Działalność naukowa dr Anny Rudyk obejmuje ponadto realizację czterech projektów badawczych finansowanych ze środków MNiSW w latach 2015–2018: *Zwrot adresatywny w strukturze aktu mowy*, *Zwrot adresatywny – konfrontacja polsko-rosyjska*, *Leksykalne*

wykladniki emocji w tekście rosyjskim i polskim, Zwrot adresatywny w strukturze dialogu. Habilitantka była również kierownikiem zakończonego projektu badawczego pt. *Język i literatura rosyjska w przestrzeni interkulturowej* (realizowanego od 1.06.2020 r. do 31.05.2021 r. ze środków MEiN w ramach programu *Doskonała Nauka*). W okresie od października 2018 r. do marca 2019 r. odbywała pobyt naukowy w Katedrze Przekładoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie pod opieką prof. Tadeusza Szczerbowskiego. W roku 2020 dr Anna Rudyk została powołana na funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr Mileny Kiper, która przygotowuje dysertację nt. konceptualizacji miłości w języku polskim i rosyjskim pod kierunkiem prof. Zofii Czapigi. Habilitantka zdobywała również doświadczenie w pracy redakcyjnej jako współredaktor 5 i 8 tomu czasopisma „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego”. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka (w roku 2013 i 2016). Była też laureatką stypendium Ministra Edukacji i Nauki dla wybitnych młodych naukowców w 2019 r. Od roku 2016 jest członkiem Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego. Według obecnej punktacji MEiN przed uzyskaniem stopnia doktora habilitantka zgromadziła 200 punktów za publikacje naukowe. Z kolei w okresie od uzyskania stopnia doktora zdobyła ich ona aż 690. System Google Scholar odnotowuje 8 cytowań jej publikacji.

W świetle sformułowanych wyżej cząstkowych opinii popartych wymiernymi danymi działalność naukowo-badawczą dr Anny Rudyk należy uznać za bardzo owocną. Wypracowany przez nią dorobek naukowy prezentuje się imponująco i zasługuje na jednoznacznie pozytywną ocenę.

4. Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej

Jeśli chodzi o wypełnianie obowiązków dydaktycznych, dr Anna Rudyk zgodnie z uzyskaną specjalizacją prowadziła w swojej jednostce macierzystej zajęcia z katalogu teoretycznych przedmiotów językoznawczych (gramatyka opisowa języka rosyjskiego, gramatyka funkcjonalna języka rosyjskiego, pragmatyka językowa, psycholingwistyka, lingwistyka tekstu, seminaria licencjackie i magisterskie), ale też przedmioty z zakresu lingwistyki stosowanej (praktyczna nauka języka rosyjskiego, przekład ustny i pisemny, translatoryka polsko-rosyjska, translatoryka tekstów specjalistycznych). Ponadto w ramach programu Erasmus+ habilitantka prowadziła również zajęcia dydaktyczne dla studentów zagranicznych uczelni – w Czechach i na Łotwie. Oprócz tego w latach 2012–2021 odbyła cykl dziesięciu szkoleń mających na celu doskonalenie warsztatu w zakresie dydaktyki szkoły

wyżej. Kursy te dotyczyły m.in. opracowania i wdrażania programów kształcenia, wykorzystania różnych metod nauczania, w tym e-learningu, nabywania umiejętności interpersonalnych i pracy w grupie, uświadomienia problemów studentów z niepełnosprawnością, emisji głosu, ochrony własności intelektualnej itp. Dbalosc o rozwijanie kompetencji metodycznych świadczy o głębokim zaangażowaniu habilitantki w pracę dydaktyczną. Wysoki poziom prowadzonych przez nią zajęć potwierdzają zarazem wyniki ostatnich ankiet studenckich (przeprowadzonych w latach 2018–2020), których średnia wyniosła: 4,87.

W obszarze działalności organizacyjnej dr Anna Rudyk pełni obecnie funkcję kierownika Zakładu Językoznawstwa Porównawczego w Katedrze Rusycystki Uniwersytetu Rzeszowskiego. Od lutego do września 2018 roku pełniła funkcję Zastępcy Dyrektora Instytutu Filologii Rosyjskiej ds. Organizacyjnych. Od roku 2019 jest członkiem zespołu programowego kierunku: filologia rosyjska w Katedrze Rusycystyki. W poprzedniej strukturze uczelni uczestniczyła w pracach Komisji ds. Opracowywania Programów Studiów, Komisji ds. Oceny Jakości Kształcenia, a także Wydziałowego Zespołu ds. Zapewniania Jakości Kształcenia oraz Komisji ds. Oceny Programów Kształcenia. W roku akademickim 2018/2019 pełniła funkcję członka Rady Wydziału Filologicznego, z kolei w roku akademickim 2019/2020 była członkiem Rady Instytutu Neofilologii. Zajmowała się także przygotowaniem raportu samooceny dla Polskiej Komisji Akredytacyjnej i koordynowała blok przedmiotów translatorycznych w Katedrze Rusycystyki. W ramach obowiązków organizacyjnych dr Rudyk wykonywała również i inne zadania. Należało do nich sprawowanie funkcji opiekuna roku, a także opiekuna Sławistycznego Koła Naukowego (w roku akademickim 2020/2021). Była też członkiem komisji egzaminacyjnych podczas rekrutacji. W roku akademickim 2018/2020 angażowała się w prowadzenie strony internetowej Katedry Rusycystyki. Była również odpowiedzialna za przygotowywanie harmonogramu zajęć. Ponadto czynnie włączała się także w organizację międzynarodowych konferencji naukowych: jako członek komitetu organizacyjnego (*Język i literatura rosyjska w przestrzeni interkulturowej* 2019; *Рысцмкк и современность* 2020), jako przewodnicząca (*Filologiczne konteksty współczesności: Język. Literatura. Dydaktyka* 2018) oraz jako sekretarz (*Filologiczne konteksty współczesności: Język. Literatura. Dydaktyka* 2019).

W zakresie działalności popularyzującej naukę dr Anna Rudyk od wielu lat bierze aktywny udział w organizacji Festiwalu Języka Rosyjskiego na Uniwersytecie Rzeszowskim. W bieżącym roku akademickim wspólnie z Samorządem Studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego uczestniczyła w organizacji Warsztatów Tłumaczeniowych.

Oprócz współorganizowania wydarzeń o charakterze popularyzacyjno-naukowym na łamach „Przeglądu Rusycystycznego” habilitantka opublikowała trzy recenzje naukowe: monografii, skryptu oraz tomu pokonferencyjnego. Z kolei w „Gazecie Uniwersyteckiej” i „Przeglądzie Rusycystycznym” ukazały się trzy sprawozdania z konferencji naukowych.

Bogaty i zróżnicowany wykaz przedstawionych wyżej osiągnięć dr Anny Rudyk upoważnia do jednoznacznie pozytywnej oceny zarówno jej pracy dydaktycznej, jak i działalności organizacyjnej prowadzonej w ramach macierzystej jednostki, a także w zakresie działań podejmowanych na rzecz popularyzacji nauki.

Wnioski końcowe

Na podstawie jakościowej i ilościowej analizy dorobku naukowego, a także oglądu faktów dotyczących wyróżniającej się aktywności „okolonaukowej” dr Anny Rudyk z pełnym przekonaniem stwierdzam, że jest ona należycie przygotowana do prowadzenia samodzielnej działalności badawczej. Jej prace poświęcone zwrotom adresatywnym, czasownikom performatywnym, predykatywowi modalnym i wartościującym oraz leksykalnym wykładnikom emocji i uczuć stanowią istotny wkład w rozwój polsko-rosyjskich konfrontatywnych badań językoznawczych. W okresie od uzyskania stopnia doktora można zaobserwować wyraźny przyrost publikacji naukowych habilitantki, a także ewolucję jej zainteresowań badawczych, której towarzyszy konsekwentne dążenie do doskonalenia warsztatu naukowego. Jestem przeświadczona, że dr Anna Rudyk będzie kontynuować najlepsze tradycje rzeszowskiej rusycystyki, oraz że nie ustanie w poszukiwaniu optymalnych metod konfrontatywnej analizy lingwistycznej i będzie odważnie eksperymentować z materiałem językowym, wykorzystując zróżnicowane instrumentarium badawcze po to, aby sporządzona za jego pomocą charakterystyka miała nie tylko oczywistą wartość deskryptywną, ale też wyraźną moc eksplanacyjną.

W podsumowaniu niniejszej opinii stwierdzam, że dorobek naukowy dr Anny Rudyk spełnia wszystkie wymagania wynikające z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Składam zatem wniosek o dopuszczenie Jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Orzesze, dnia 28.12.2021r.

.....*agnieszka Gasz*.....

dr hab. Agnieszka Gasz